

УЗБ
342(375.1)
Ж 25

Ислом КАРИМОВ

АМАЛГА ОШИРАЁТГАН
ИСЛОҲОТЛАРИМИЗНИ
ЯНАДА ЧУҚУРЛАШТИРИШ ВА
ФУҚАРОЛИК ЖАМИЯТИ ҚУРИШ —
ЁРУФ КЕЛАЖАГИМИЗНИНГ
АСОСИЙ ОМИЛИДИР

Ислом КАРИМОВ

**АМАЛГА ОШИРАЁТГАН
ИСЛОҲОТЛАРИМИЗНИ
ЯНАДА ЧУҚУРЛАШТИРИШ ВА
ФУҚАРОЛИК ЖАМИЯТИ ҚУРИШ –
ЁРУҒ КЕЛАЖАГИМИЗНИНГ
АСОСИЙ ОМИЛИДИР**

*Ўзбекистон Республикаси
Конституциясининг 21 йиллигига
бағишланган тантанали маросимдаги маъруза*

2013 йил 7 декабрь

ТОШКЕНТ — «ЎЗБЕКИСТОН» — 2013

УЎК: 323.1(575.1)

КБК 66.3(5Ў)

К 25

ISBN 978-9943-01-991-1

© «ЎЗБЕКИСТОН» НМИУ, 2013

Қадрли дўстлар!

Аввало, мана шу ҳашаматли ва бетакрор бинода сиз, азизларим билан кўришганимдан хурсанд бўлганимни, ўзимнинг чуқур ҳурматим ва меҳримни билдириш – мен учун катта бахт, десам, қалбимда, юрагимда бўлган гапни айтган бўламан.

Бугунги тантанали мажлисимизнинг мақсад-муддаоси – ҳаётимиз қомуси бўлмиш Конституциямизнинг 21 йиллигини нишонлаш, Асосий Қонунимиз белгилаб берган юксак мақсадларни амалга оширишда, юртимизда янги жамият, янги ҳаёт қуришда эришган ютуқларимиз ва олдимизда турган вазифаларни аниқлаб олишдан иборатдир.

Ҳақиқатан ҳам, 1992 йил 8 декабрда қабул қилинган Конституциямиз Ўзбекистон тарихида, узок, давомли мақсад ва вазифаларимизни аниқ белгилаб беришда ўзининг пухта ўйланган тамойил ва қоидалари билан ишончли ва ҳал қилувчи омил бўлди, деб таъкидлашга барча-барча асосларимиз бор.

Конституциямиз негизига қўйилган талаб ва қоидаларга тўлиқ мос келадиган, дунё ҳамжамиятида «ўзбек модели» деб ном қозонган, мамлакатимизни ислоҳ этиш ва модернизация қилиш йўли нақадар тўғри эканини бугун ҳаётимизнинг ўзи тасдиқлаб бермоқда.

Ушбу моделнинг мазмун-моҳияти машҳур беш тамойилда мужассам топгани барчамизга яхши маълум. Бу тамойиллар иқтисодиётни мафкурадан тўлиқ холи

килиш, конун устуворлигини таъминлаш, давлатнинг бош ислохотчи сифатидаги бошқарувчилик ролини тан олиш, мамлакатимизнинг ўзига хос хусусиятларини ҳисобга олган ҳолда, кучли ижтимоий сиёсат юритиш, шунингдек, сиёсий ва иқтисодий ислохотларни босқичма-босқич амалга оширишдан иборат экани билан алоҳида ажралиб туради.

Шулар ҳақида гапирганда, муҳим бир масалага эътиборингизни қаратишни истардим.

Демократик жараёнларни сунъий равишда тезлаштириш, шошмашошарлик, турли инқилобий тўнтаришлар йўли қандай аянчли оқибатларга олиб келиши мумкинлигини ҳаётнинг ўзи барча мисолларда тасдиқлаб бераётгани бугун ҳаммамизга аён.

Фақатгина биз танлаган босқичма-босқич, тадрижий ривожланиш йўли халқимиз кўзлаган эзгу ниятларга эришишга, замонавий демократик талабларга жавоб берадиган давлат, инсон манфаатлари, ҳуқук ва эркинликлари энг олий қадрият бўлган, конун устуворлигини таъминлайдиган жамият барпо этишга олиб келиши муқаррар. Буни ҳаётимизнинг ўзи бугун исботлаб бермоқда.

Сиёсий ислохотларимиз негизида турган демократик давлат қуришнинг энг асосий талаби бўлмиш ҳокимиятнинг қонун чиқарувчи, ижро этувчи ва суд ҳокимиятига бўлиниши, улар ўртасидаги муносабатларда ўзаро тийиб туриш ва манфаатлар мувозанатини таъминлайдиган тизим барпо этганимиз алоҳида эътиборга сазовордир.

Иқтисодиётимизда туб демократик ва бозор ислохотларининг амалга оширилаётгани, хусусий мулкка кенг йўл очиб берганимиз, кичик бизнес ва хусусий тад-

биркорлик, қишлоқ хўжалиги соҳасида ҳал қилувчи кучга айланиб бораётган фермерликни ривожлантириш учун қулай шароитлар, имтиёз ва преференциялар яратиш, хусусий мулк ва мулкдорлар ҳуқуқларини ҳимоя қилиш бўйича қўплаб қонун ҳужжатлари қабул қилингани муҳим принципиал аҳамиятга эга бўлди.

Шу борада жамиятимизни эркинлаштириш, бизнес юритиш учун ҳуқуқий ва қонунчилик базаси ҳамда зарур шароитларнинг мунтазам равишда такомиллаштириб берилгани иқтисодиётимизни изчил ва барқарор ривожлантиришда, аҳолимизнинг ҳаёт даражаси ва сифатини юксалтиришда катта ўрин тутганини қайд этиш лозим.

Биз мамлакатимизда кичик бизнес ва тадбиркорликнинг тараққиёти, хусусий мулкнинг жадал ривожини учун қояд қулай ва устувор шароитларни яратиб берар эканмиз, шунга эътиборингизни алоҳида жалб этмоқчиман, аввало, шуларнинг ҳисобидан иқтисодиётимизнинг ўсиш суръатларини тезлаштириш, аҳолимизнинг иш билан банд бўлиши ва даромад топиши билан бир қаторда, биз учун янги бўлган, демократик ислохотларнинг асосий таянчи ва ҳаракатлантирувчи кучи – ўрта синфни шакллантиришни кўзда тутамиз.

Ўз-ўзидан аёнки, тобора чуқурлашиб бораётган ислохотлар натижасида эришиладиган ўта муҳим ўзгаришлар ҳеч қачон бир кунда, кимнингдир буйруғи ёки хоҳиши ҳисобидан бўлмайди. Бунинг учун албатта вақт керак, энг асосийси – бу ислохотларнинг мазмуни ва мақсадларини жамиятимиз, халқимиз чуқур англаб олиши ва қўллаб-қувватлаши ҳал қилувчи аҳамиятга эга.

Ўзингиз айтинг, азиз дўстлар, агар биз шунча вақт, қувват сарфлаб амалга ошираётган ислохотларимизнинг мақсади ва мазмунини халқимиз тушунмаса, жамоатчи-

Динимиз кўллаб-қувватламаса, бундай ислохотлар курук
га айланиб қолмайдими? Бундай ислохотлар билан
бирон-бир амалий натижага эришиб бўладими?

Такрор айтишга тўғри келади – фақатгина халқимиз-
нинг кўллаб-қувватлаши ҳар қандай ислохотларга куч бе-
ради.

«Халқимизни ислох қилиш борасидаги мақсад ва
вазифаларимизнинг маъно-моҳиятини ана шундай ту-
шунишдан келиб чиқиб баён этилган «Ислохот – ислохот
учун эмас, аввало, инсон учун», «Янги уйни курмасдан
туриб эскисини бузманг» деган машҳур шиорлар эл-
юртимиз ўртасида кенг ёйилиб, кўллаб-қувватланаётгани
бежиз эмас, албатта.

Бир пайтлар, бу шиорлар ҳаётимиздан эндигина ўрин
топаётган бир шароитда кимдир балки бу ислохотларнинг
маъно-мазмунини тушунмаган бўлса, халқимиз бугун
уларнинг мақсади ва моҳиятини, бу ўзгаришларнинг бар-
часи унинг ўзи, оиласи, келажаги учун амалга оширила-
ётганини тобора чуқур англаб олмакда. Шунинг учун ҳам
агар ҳозирги вақтда ҳаётимизнинг бирон-бир соҳасини
ислох қиладиган бўлсак, авваламбор бундан кўзланган
мақсад нимадан иборат эканини, нима учун бу ўзгаришни
эртага эмас, айнан бугун қилишимиз зарурлигини одам-
ларимизга содда ва аниқ қилиб тушунириб беришимиз
лозим. Дунда қилиб айтганда, барака топкур, бу ишлар
сенинг манфаатинг учун, сенинг эртанги кунинг, болала-
ринг учун, уларнинг ҳеч кимдан кам бўлмасдан яшаши
учун қилиняпти, агарки бу ишларни қилмасак, биз эрта-
га тараққиётдан чеккада қолиб кетишимиз мумкин, деган
даъватлар билан одамлар онгига эзгу ғояларимизни синг-
дира олсаккина, бошлаган ислохотларимиз кутилган на-
тижага беради.

Таъбир жоиз бўлса, халқимизнинг «Осилсанг, баланд дорга осил» деган мақоли бежиз айтилмаган. Биз ўз олдимизга катта-катта мақсадлар қўйиб, маррани баланд олиб яшашимиз ва шу йўлда эл-юртимизнинг қўллаб-қувватлашига таяниб, янада қатъият билан ҳаракат қилишимиз керак.

Азиз юртдошлар!

Бугунги кунда Конституциямиз муҳрлаб қўйган тамойилларни амалга ошириш йўлидан дадил қадамлар қўйиб бораётганимиз, давлат қурилиши, ижтимоий-сиёсий, социал-иқтисодий ва гуманитар соҳаларда биз амалга ошираётган кенг қўламли ислохотлар ва демократик янгиланишлар, аҳоли турмуш даражаси ва сифатининг жадал ўсиб, юртимиз қиёфаси, мамлакатимизнинг жаҳон ҳамжамиятидаги ўрни бутунлай ўзгариб бораётгани барчамизга катта ғурур ва ифтихор бағишлайди.

Ўтган 22 йиллик мустақил тараққиётимиз давомида мамлакатимиз эришаётган натижа ва марралар ҳақидаги кўрсаткичлар юртимизда бўлаётган мислсиз ўзгаришлар тўғрисида аниқ тасаввур беради.

Ана шу даврда Ўзбекистон иқтисодиёти 4,1 баробар ўсди. Агарки мамлакатимиз аҳолиси айни шу даврда қарийб 9,7 миллионга кўпайиб, бугунги кунда 30 миллион 500 мингга яқин кишини ташкил этаётганини ҳисобга оладиган бўлсак, аҳоли жон бошига нисбатан ўсиш 3 баробардан зиёдни ташкил этиши бизнинг нақадар улкан тараққиёт йўлини босиб ўтганимиздан далолат беради.

Жаҳон миқёсида ҳали-бери давом этаётган молиявий-иқтисодий инқирознинг жиддий таъсирига қарамасдан, мамлакатимиз ялпи ички маҳсулотининг йиллик ўсиши 2008–2013 йилларда 8 фоиздан ошди, 2014 йилда эса бу

кўрсаткич 8,1 фоизни ташкил этади. Бундай ўсиш суръатларини камдан-кам давлатларда кузатиш мумкин.

Ўтган давр мобайнида макроиктисодий кўрсаткичларнинг мутаносиблиги, давлат бюджетимизнинг профицит билан, яъни ошириб бажарилиши таъминланмоқда.

Мустақиллик йилларида мамлакатимизда аҳолининг реал ялпи даромадлари жон бошига 8,2 баробар ошганининг ўзи халқимизнинг ҳаёт даражаси тобора ўсиб бораётганидан далолат беради.

Албатта, бу рақамлар жуда муҳим, лекин улар юртимиздаги ҳар қайси одамга нима беради, унинг кундалик ҳаётида, дастурхонида қандай акс этмоқда, деган савол ҳақида бош қотирадиган бўлсак, аҳоли ялпи даромадларининг жон бошига 8 баробардан зиёд ошгани, ўйлайманки, бу саволга аниқ жавоб бўлади.

Бу рақамга алоҳида урғу бериб гапираётганимнинг боиси шундаки, биз учун халқимиз, одамларимизнинг фаровонлиги, ҳаёт сифати ва даражасини ошириш энг олий мақсад бўлиб келмоқда. Юқорида зикр этилган рақам эса, айтиш шунинг учун мақсад йўлида қандай катта ишларни амалга оширганимизни яққол кўрсатиб турибди.

Ўзбекистоннинг ташқи давлат қарзи ялпи ички маҳсулотга нисбатан 16 фоиздан ошмаяпти, экспорт ва олтин-валюта захираларимиз ҳажми кўпайиб бормоқда.

Ташқи давлат қарзи ҳақида сўз юритадиган бўлсак, аввало бу масала бўйича бутун дунёда қандай муҳокамалар бўлаётгани, ким қандай муаммо олдида тургани ҳақида бугун кўп гапиришнинг ҳожати йўқ, деб ўйлайман.

Истиқлол йилларида мамлакатимиз иқтисодиётида доллар ҳисобида 162 миллиарддан ортиқ капитал маблағ ўзлаштирилган бўлиб, бунинг 56 миллиард доллардан зиёди хорижий инвестициялардир.

Фақатгина 2013 йилнинг ўзида капитал инвестициялар ҳажми доллар ҳисобида қарийб 14 миллиардни ёки ялпи ички маҳсулотга нисбатан 23 фоизни ташкил этади.

Буларнинг барчаси аввало ниманинг исботи, ниманинг далили деб сўрайдиган бўлсак, булар иқтисодиётимиздаги ижобий таркибий ўзгаришлар натижаси, янгитдан ишга туширилган, жаҳон бозорида талаб катта бўлган рақобатдош маҳсулотлар ишлаб чиқараётган юзлаб, минглаб замонавий корхоналар демакдир.

Бу ракамлар, аввало, юзлаб, минглаб километр темир йўллар ва автомобиль йўллари, юз минглаб уй-жойлар қурилгани, инфратузилма объектлари бунёд этилгани, шаҳар ва кишлоқларимиз қиёфасининг тубдан ўзгариб, аҳоли фаровонлиги ва ҳаёт сифати ошиб бораётганининг далилидир.

Бугун бир фикрни ҳеч иккиланмасдан, тўла ишонч билан айтишимиз мумкин: Ўзбекистон тарихан қисқа муддатда иқтисодиёти бирёқлама ривожланган, асосан пахта хом ашёси етказиб беришга мослашган, пахта яккаҳокимлиги ҳалокатли тус олган колоқ республикадан тез суръатлар билан ўсиб бораётган замонавий саноат тармоғига эга бўлган, жадал тараккий этаётган мамлакатга айланди.

Шу борада бир ҳолатни эслатиб ўтмоқчиман. Илгари-лари Ўзбекистон аграр ўлка, кишлоқ хўжалигига асосланган давлат, деб ўзимиз ҳам бу билан мактаниб юрдик. Бир вақтлар Фарғона вилоятида бўлиб ўтган катта мажлисда бир туман ҳокими минбарга чиқиб, сиз биздан саноат ҳақида сўраяпсиз, ахир, биз аграр республика бўлсак, саноат нимага керак, деб менга жавоб бериб айтган сўзлари ҳали-бери ёдимдан чиқмайди. «Биз умрбод кишлоқ хўжалиги билан яшаганмиз ва шундай яшаймиз»

деган фикрга ёпишиб олиш, кани, айтинглар, бу болаларимизга, фарзандларимизга, келажак авлодимизга хиёнат эмасми?

Тарихдаги босқинчилик, юртимиз колония қилиб олингани ҳақида кўп гапирамиз. Колония аслида нима дегани? Ўзингиз биласиз, колония дегани маълум бир худудни аҳолиси билан бирга қарам қилиб босиб олишни, унинг мустақил бўлиши учун ҳеч қачон йўл бермасликни билдиради.

Мустақилликка эришиш аввало нима билан белгиланади? Мустақил юрт биринчи навбатда ўз халқини боқишга, мустақил сиёсат олиб боришга қодир бўлиши шарт. Эртанги кунни ўйлаш, бугунги ҳаёт, иқтисодиёт таркибини мутлақо ўзгартириш, керак бўлса, турли-турли соҳалар — бу саноат бўладими, қишлоқ хўжалиги бўладими, ижтимоий жабҳалар бўладими — буларнинг барчасини ривожлантириш учун энг замонавий технологияларни олиб келишга аввало қурби-қудрати етиши зарур. Умуман, ўз халқи, фарзандлари, келгуси авлодларининг дунёда ҳеч кимдан кам бўлмасдан яшашини таъминлай олиш — айнан ана шундай устувор масалаларни ҳал қилишда ҳар қайси давлатнинг давлатлиги, мустақиллиги амалда яққол намоён бўлади.

Такрор ва такрор айтаман — номига мустақил бўлиш — бу фақатгина номига мустақил бўлишдир. Бу ўзини ўзи алдаб юришдан бошқа нарса эмас. Шу маънода, биз нима билан фахрланишимиз, ғурурланишимиз керак? Аввало, юкорида зикр этилган ютуқларга ҳақиқий мустақил давлат, ўз ери, ўз юртига эга, озод ва эркин халқ бўлиб, фақат ўз кучимизга таяниб эришганимиз билан, бу марралар келгусида янада фаровон бўлиб яшашимиз учун мустаҳкам пойдевор бўлаётгани билан ҳар қанча фахрлансак, ҳар қанча шукрона айтсак, арзийди, албатта.

Мана, мисол учун, 1990 йилда саноатимизнинг ялпи ички маҳсулотдаги улуши ҳаммаси бўлиб 14,2 фоизни ташкил қилар эди. Бугунги кунда бу кўрсаткич 24,5 фоизга етди. Айни шу пайтда қишлоқ хўжалигининг улуши 1990 йилда 34 фоиз бўлган бўлса, бугунги кунда 16 фоизни ташкил қилмоқда. Яъни, қишлоқ хўжалигининг ҳажми ўсиб, фақатгина улуши камаймоқда, саноатнинг улуши эса кўпаймоқда.

Мухтасар айтганда, иқтисодиётимизда улкан таркибий ўзгаришлар амалга оширилаётгани туфайли мамлакатимиз ялпи ички маҳсулотининг барқарор суръатлар билан ўсиб бораётганини биз англаб, тушуниб, шундан нима фойда топаётганимизни ўзимизга аниқ тасаввур этишимиз зарур.

Такрор айтаман, биз жаҳондаги ривожланган демократик давлатлар қаторига қирамиз, деб халқимизни, болаларимизни даъват этипмиз. Қачон биз бу маррага етишимиз мумкин? Ўзингиз айтинг, фақат пахта, ғалла ўстириб, шунинг ҳисобидан бунга эришиш мумкинми? Мен вилоятларга бориб, далаларда дехконларимиз, фермерларимиз билан гаплашганда, уларга шу саволни бераман.

Эй, барака топкур, бугунги кунда фақат шундай фикр билан яшаш – бу калтабинлик, узоқни кўролмаслик, ўзимизни ўзимиз алдаш бўлади. Халқимиз кўпаймоқда. Мана, мустақиллик даврида аҳолимизнинг сони қарийб 10 миллионга ошди. Бунча одамни боқиш, иш билан таъминлаш, улар учун керакли шарт-шароитларни яратиш керак. Бизнинг бошқалардан фарқ қиладиган алоҳида бир фазилатимиз борки, биз ҳеч қачон маънавий ҳаётни иккинчи ўринга қўймаймиз. Ўтган даврда халқимиз маънавиятини ривожлантириш бўйича ҳам кўп иш қилдик. Шу маънода, моддий нуқтаи назардан ғарбдан балки биров

орқада бўлсак ҳам, маънавий жихатдан улардан ўзиб кетдик, десам, нима дейсизлар?

Мустакиллик йилларида юртимизда биз учун мутлақо янги бўлмиш автомобилсозлик, моторсозлик ва уларга бутловчи қисмлар тайёрлайдиган соҳаларга, нефть ва газни қайта ишлайдиган, фармацевтика маҳсулотлари, замонавий телевизор ва компьютерлар ишлаб чиқарадиган янги-янги саноат тармоқларига асос солинди. Шунингдек, озиқ-овқат, енгил саноат, кимё, курилиш материаллари саноати ва бошқа тармоқлар тўлиқ модернизация қилинди ва дунё бозорида рақобатдош бўлган товарлар ишлаб чиқариш бошланди ва давом этмоқда.

Ўзининг аҳамияти ва моҳиятига кўра ҳеч нарса билан қийинлаб бўлмайдиган ҳаётимиздаги ўзгаришлар ҳақида гапирганда, аввало, одамларимизнинг дунёқараши ва кайфияти, фикру зикри, уларнинг ҳаётга, ўз меҳнати натижасига муносабати тубдан ўзгариб, юксалиб бораётгани ҳақида тўхталмасдан ўтолмаймиз.

Бугун инсоннинг ўзи ўзгармоқда, унинг гражданлик ва сиёсий онги, ҳуқуқий маданияти ўсмоқда. Биз коммунистик мафкура асоратларидан, боқимандалик кайфиятидан, турли сохта қолиплардан тўла халос бўлиб бормоқдамиз. Мустакил фикрлайдиган, замонавий билим ва касб-хунарларга эга, ҳаётга янгича қарайдиган, собик мустабид тузумга хос тушунчалардан озод бўлиб вояга етаётган, ўз фикри ва қарашларига эга бўлган навқирон ёшларимиз ҳаётга ишонч билан кириб келмоқда, жамиятимизда мустаҳкам ўрин олмоқда ва мамлакатимизнинг тараққиёти йўлида ҳал қилувчи кучга айланмоқда. Бизнинг энг катта бойлигимиз айнан ана шунда десам, адашмаган бўламан.

Ҳаётимизда амалга оширилаётган бундай ўзгаришлар нимани англатади?

Биринчидан. Бу амалий ишлар, авваламбор, мамлакатимизда замонавий демократик жамият қарор топаётгани ва изчил ривожланаётганидан, аҳолининг ҳаёт даражаси ва сифатининг юксалиб боришига замин бўлаётган иқтисодиётимизнинг барқарор суръатлар билан ўсаётганидан, Ўзбекистонимизнинг халқаро майдондаги обрў-эътибори тобора ортиб бораётганидан дарак беради.

Энг муҳими, юртимизда амалга оширилаётган ислохотларнинг самарадорлиги ва таъсирчанлиги она Ватанимиз – Ўзбекистоннинг дунёдаги ривожланган демократик давлатлар каторига кириши учун бугунги кунда барча имкониятлар яратилди, деб айтишга тўла асос беради.

Ҳақиқатан ҳам, эски замонни қўмсаб юрганлар ҳозирги вақтда орамизда йўқ, десам, ишонинглар. Мен ўзим бу масалага доимо эътибор бераман. Энди, нима деймиз, ҳаёт ўзи шундай: кечаги тузумда яшаган одамнинг дунёқараши бирданига ўзгариб қолмайди. Лекин, бизнинг 22 йилда эришган энг катта ютуғимиз шуки, халқимиз, авваламбор ёшларимиз – менинг болаларим бугун мутлақо бошқача фикрлайди. Уларнинг эски замон иллатларидан бутунлай холи бўлиб яшаётганидан мен жуда хурсандман.

Иккинчидан. Биз қўлга киритган марралар мустақил ривожланишнинг ўтган даврида халқимизнинг тарихий ва миллий хусусиятларини инобатга олган ҳолда, мамлакатимиз Конституциясида белгилаб қўйилган стратегик мақсад ва вазифалар сари тадрижий, босқичма-босқич ва изчил илгарилаб бориш нақадар тўғри бўлганини тасдиқламоқда.

Тадрижийй ривожланиш – бу эволюцион йўл дегани. Биз буни босқичма-босқич, кадам-бакадам ривожланиш, деймиз. Менинг назаримда, бунинг маъноси халқимиз ўртасида мақолга айланиб кетган «Янги уйни курмасдан туриб эскисини бузманг» деган шиоримизда ўз аксини топган. Бунинг маъноси шуки, барака топкур, янги ҳаётга кадам қўйдингми, аввало унинг пойдеворини, фундаменти тўғри қуриб ол. Унгача эски уйни бузиб, вайрона қилиб ташлаш – бу ақлдан эмас.

Учинчидан. Айни вақтда биз бир ҳақиқатни яхши англаймиз: албатта, замонавий Конституцияга, унда кўрсатиб берилган мақсад-муддаоларга эришиш учун ишлаб чиқилган ажойиб Стратегияга эга бўлиш мумкин. **Аммо, меҳнаткаш ва олийжаноб халқимиз бу йўлда тоғдек таянч бўлиб турмаса, ўзингиз айтинг, азиз дўстларим, кадрдонларим, биз мана шундай юксак марраларни қўлга кирита олармидик?**

Фақат халқимизнинг мардлиги ва матонати, жонқуярлиги ва қатъияти, одамларимизнинг беқиёс меҳнати барчамизга ҳақли равишда фахру ифтихор бағишлайдиган улкан ютуқ ва натижаларга эришиш имконини берди.

Бугун, мана шу юксак минбардан туриб, сиз, азизларнинг барчангизга, сизларнинг тимсолингизда азму шижоатли, фидойи халқимизга яна бир бор ўзимнинг чуқур миннатдорлигимни билдириб, таъзим қилишга ижозат бергайсиз.

Ҳурматли дўстлар!

Ўтган даврда амалга оширган ишларимизни сарҳисоб қилар эканмиз, аввало, эришилган ютуқларга маҳлиё бўлиб, хотиржамлик кайфиятига берилмаслигимиз, реал воқеликдан узилиб қолмаслигимиз зарурлигини, ўйлайманки, ҳаммамиз яхши тушунамиз.

Биз бугунги дунёда эгаллаб турган ўрнимизни холсона ва танқидий баҳолашимиз, тобора ўсиб бораётган ҳаёт талаблари билан ҳамоҳанг тарзда боришимиз, ўз истиқболимизга очик кўз билан қараган ҳолда қадам қўйишимиз ниҳоятда муҳимдир.

Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси томонидан 2010 йилнинг ноябрь ойида Мамлакатимизда демократик ислохотларни янада чуқурлаштириш ва фуқаролик жамиятини ривожлантириш концепциясининг қабул қилиниши юртимизда амалга оширилаётган демократик янгиланиш ва модернизация жараёнларининг қонуний ва мантикий давоми бўлди.

Мазкур Концепция, моҳият эътиборига кўра, узоқ муддатга мўлжалланган Дастур бўлиб, у бугунги глобаллашув замонида, дунё шиддат билан ўзгариб бораётган бир шароитда ўзаро узвий боғлиқ бўлган сиёсий ва иқтисодий ислохотлар, давлат ҳокимияти ва бошқаруви тизимини демократлаштириш ва эркинлаштириш, суд ҳокимиятининг мустақиллигини, сўз ва ахборот эркинлигини, сайлов эркинлигини таъминлаш, сайлов тизимини такомиллаштириш, фуқаролик жамиятини ривожлантириш бўйича устувор вазифаларни белгилаб берди.

Ўтган давр мобайнида бу йўналишларнинг ҳар бири бўйича анча ишлар бажарилди ва бажарилмоқда. Бундай ўзгаришларни барчамиз матбуотимизда ва телевидение орқали муҳокама қилинаётган лойиҳалар ва парламентимиз – Олий Мажлисимиз қабул қилаётган кўпгина қонунлар мисолида кўришимиз, кузатишимиз кийин эмас, албатта.

Шу борада ўтган давр мобайнида парламентимиз фаолиятини янада такомиллаштиришга оид қатор тузатишлар қабул қилганимиз эътиборга сазовор, деб ўйлайман.

Қонунлар ва меъёрий ҳужжатларни кўриб чиқиш ва қабул қилишнинг барча босқичларида депутатлар ва сиёсий фракцияларнинг роли кучайтирилгани ва бугунги кунда фракциялар (депутатлик гуруҳлари)нинг фикр ва таклифларини ҳисобга олмасдан туриб биронта ҳужжат қабул қилинмаслиги бу йўлда катта кадам бўлди, десам, ҳеч қандай хато бўлмайди.

Бугун олдимизда турган демократик ислохотларни янада чуқурлаштириш вазифаси ҳақида гапирар эканмиз, энг аввало, давлат ҳокимияти фаолияти устидан жамоатчилик назоратининг яхлит тизимини ташкил қилиш, бунинг учун ҳуқуқий нормаларни мустаҳкамлаш, керак бўлганда, махсус қонунларни қабул қилиш лозим. Бу – замон талаби. Агар шу талабни бажармасак, ривожланган дунёдан орқада қолиб кетамиз. Давлат органлари аввало жамоатчиликнинг фикрига қараб, унинг хоҳиши, орзу-интилишларини инобатга олган ҳолда ишлаши зарур. Давлат органлари деганда, давлат идоралари, қонун чиқарувчи, ижро этувчи, суд ҳокимияти тармоқларини тушуниш керак.

Давлатнинг устидан жамият назорати бўлса, одамлар турли идоралар фаолиятидан хабардор бўлса, уларнинг ишига розилик билдирса, ана шунда демократик ривожланиш бўлади. Айниқса, бирон-бир соҳада хато бўлиши, нотўғри қарор қабул қилиниши, кимдир, айтайлик, оёғи ердан узилиб, қандайдир номаъқул ишларга берилиши – буларнинг ҳаммасини ниманинг ҳисобидан бартараф этиш, олдини олиш мумкин? Биринчи навбатда жамоатчилик назорати ҳисобидан.

Албатта, бу борада тегишли давлат органлари ишлаши керак. Маълумки, бизда турли-турли назорат ташкилотлари бор. Баъзи давлатларда уларнинг сони

тобора ошиб бораётганини ўзингиз кўриб турибсиз. Аслида, бундай текширувчи органларнинг сони канча кўп бўлса, қонунбузарлик ҳам, афсуски, шунча кўп бўлади.

Мен эски замонни бошидан ўтказган инсон сифатида бу масала бўйича жуда кўп мисолларни олиб келишим мумкин. Собик совет даврида ишлаганда, ҳар қадамда назоратга дуч келар эдик. Эътибор берсангиз, Москвада Давлат контроли комитети бўлар эди. Бундан ташқари, халқ контроли деган идора бор эди. Яна партия контроли бор эди. Булардан ҳамма кўрқиб юрарди. Жойларда ҳам аҳвол шундай эди.

Бундан хулоса шуки, назорат идораларининг сони канча кам бўлса, шунча яхши. Ва аксинча, ишлайдиган битта одамга иккита назоратчи тўғри келадиган бўлса, билиб қўйинглар, бундай шароитда ҳеч қачон тартиб-интизом бўлмайди. Бундай ҳолатга йўл қўймасликнинг фақатгина битта йўли бор. У ҳам бўлса, жамоатчилик назоратини кучайтиришдан иборат. Бунинг учун нима қилиш керак? Бунинг учун, авваламбор, жамоатчилигимизнинг ҳам сиёсий, ҳам фуқаролик савиясини оширишимиз лозим. Лекин яна бир томони борки, жамоатчилик назоратини фақат танқид қилишдан иборат, деб тушунмаслик керак. Агар бир нарсани танқид қилиб, нотўғри деса, хўп, унинг ўрнига нима таклиф қиласан, деган савол туғилади. Агар шу саволга аниқ жавоб бера олмаса, ўзининг мустақил фикри, амалий таклифи бўлмаса, бундай назоратнинг кимга кераги бор ўзи?

Назорат – назорат учун эмас, назорат ишни яхшилаш учун, ҳалол ишлаш учун, ҳаром ишларга йўл қўймаслик учун зарур. Ота-боболаримизнинг ҳаром-ҳаришдан узоқроқ бўл, деган нақли бежиз айтилмаган.

Шу нуқтаи назардан караганда, «Ижтимоий шериклик тўғрисида», «Ўзбекистон Республикасида жамоатчилик назорати тўғрисида»ги қонун лойиҳаларини чуқур муҳокама қилиш ва уларни қабул қилишни тезлаштириш энг муҳим вазифаларимиздан биридир. Шулар қаторида «Оммавий ахборот воситалари фаолиятининг иқтисодий асослари тўғрисида», «Оммавий ахборот воситаларини давлат томонидан қўллаб-қувватлаш кафолатлари тўғрисида»ги оммавий ахборот воситаларининг мустақиллиги, ахборот ва сўз эркинлигини таъминлайдиган, эркин ахборот майдонини ташкил қиладиган бошқа қонунларнинг муҳокамасини тезлаштириш ва қабул қилиш даркор.

Бу масала ҳақида гапирганда, бизнинг матбуотимиз, мана шу 22 йил давомида ахборот ва сўз эркинлиги йўлида жуда катта қадам қўйганини таъкидлаш лозим. Лекин, ҳали бу борада кўп иш қилишимиз керак. Авваламбор, ҳар қайси журналист ўз ичида бўлган қандайдир тортинишдан, бу гапни айтсам, ошқор қилсам, эртага ўзимга душман орттираман, деган кайфиятдан халос бўлиши лозим. Бундай қараш билан юрган оммавий ахборот воситалари ходимларига қарата мен, эй, барака топкур, бунақа ишлагандан кўра бошқа ишни топганингиз маъқул эмасми, деб айтган бўлардим. Агарки виждонингизга тўғри келмаса, катъиятингиз, иродангиз етмаса, нима қиласиз ўзингизни ҳақиқатчи қилиб кўрсатиб, нима қиласиз бу ишларга бош қўшиб?

Ким ҳақиқатчи бўлади – агарки ўзи тоза бўлса, ҳар қандай номаъқул ишга қарши курашишга тайёр бўлса. Бундай журналистларни қўллаб-қувватлашга мен доимо тайёрман.

Концепцияга мувофиқ, суд-ҳуқуқ тизимини янада ислоҳ этиш, жамиятни ривожлантириш ва демократлаш-

тиришнинг муҳим таркибий қисми сифатида судларнинг мустақиллиги ва эркинлигини мустаҳкамлаш, қонун устуворлигини, инсон ҳуқуқ ва эркинликларининг ишончли ҳимоясини таъминлаш бўйича изчил ишлар амалга оширилди.

Аввало, прокуратура органларининг суд ҳокимияти устидан назорат функциялари тўлиқ бекор қилинди, прокуратура ваколатларидан суд қарорлари ижросини тўхтатиб туриш ҳуқуқи чиқарилди. Жиноят ишини юритишда суд назоратини мустаҳкамлаш, ҳимоя ва айблов тортишувини таъминлаш тизими ва механизмларини такомиллаштиришда «Ҳабеас корпус» институти қўлланишини кенгайтириш бўйича қонун ҳужжатлари амалга оширилмоқда.

Жиноят-процессуал қонунчиликдан суднинг жиноят ишини қўзғатиш, жиноят иши бўйича айблов ҳулосаларини эълон қилиш ваколатлари соқит қилинди, судгача иш юритиш босқичида тергов устидан суд назорати кучайтирилди. Шахсни лавозимидан четлаштириш ва тиббиёт муассасасига жойлаштириш каби процессуал мажбурлов чораларини қўллаш ваколатлари судларга берилди.

Қабул қилинган қонунчилик ҳужжатларига кўра, тезкор-қидирув ишларини олиб боришнинг аниқ асослари белгиланди, бу жараёнда қонунчиликка риоя қилиш, фуқароларнинг ҳуқуқ ва эркинликларини таъминлаш, маъмурий ўзбошимчалikka йўл қўймаслик бўйича реал ҳуқуқий қафолатлар яратилди.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг суд тизими ходимларининг ижтимоий ҳимоясини тубдан яхшилаш, шунингдек, туман ва шаҳар умумий юрисдикция судларининг фаолиятини такомиллаштириш ва самарадорлигини ошириш бўйича ташкилий чора-тадбирлар тўғрисидаги

фармонларининг қабул қилиниши суд ҳокимиятининг нуфузини мустаҳкамлаш, замонавий демократик талабларга жавоб берадиган суд кадрларини танлаш ва тайинлашнинг самарали тизимини яратиш борасида муҳим аҳамиятга эга бўлди.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2013 йилнинг июнь ойида қабул қилинган «Юридик кадрлар тайёрлаш тизимини янада такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида»ги қарорига мувофиқ, Тошкент давлат юридик институти Тошкент давлат юридик университетига айлантирилди, юридик таълим тизимининг фундаментал асосларини тубдан ислоҳ қилиш ва яхшилашнинг пойдевори яратилди.

Ҳаммангизга маълум, юрист кадрларнинг савиясини ошириш бугунги кунда биз учун жуда катта аҳамиятга эга. Ҳуқуқшунослик соҳасидаги мураккаб масалаларнинг туб илдизигача етиб борадиган, уларнинг ечимини ҳар томонлама чуқур асослаб кўрсатиб берадиган юрист кадрлар деярли йўқ эканини тан олишимиз лозим. Бу масалада эски замон қолдиқлари, афсуски, ҳали-бери барҳам топгани йўқ. Масалан, бир вақтлар суд идораларида ишлайдиган ходимларнинг ойлик маоши билан кизиқиб кўрганимизда, биласизми, анча нохуш ҳолатнинг гувоҳи бўлган эдик. Яъни, одамларнинг устидан ҳукм чиқарадиган, уларнинг тақдирини ҳал этадиган, чигал муаммоларини ечиб берадиган судьяларнинг ойлиги талаб даражасида бўлмаса, қани, айтинглар, у қандай қилиб адолатли қарор чиқариши мумкин?

Ҳозирги вақтда бундай номақбул ҳолатга бутунлай барҳам берилди.

Шу нуқтаи назардан қараганда, биз суд-ҳуқуқ тизими, оммавий ахборот воситалари соҳасининг мустақиллигини

амалда таъминламоқчи бўлсак, аввало уларнинг моддий, молиявий манбаини мустақил қилишимиз, ходимларининг муносиб иш ҳақи олишини таъминлашимиз керак. Ким пул тўласа, мусикани шу буюради, деган гап шунчаки ўйлаб топилган эмас, ҳаёт ҳақиқатидан келиб чиққан гап.

Айни шу масалалар бўйича биз халқаро тажрибани атрофлича ўрганяпмиз. Мана, масалан, Америка Қўшма Штатлари тажрибаси билан танишяпмиз. Уларда баъзи бир жиҳатлар, бизга маъқул принциплар борки, улардан кўп нарсани олишимиз керак. Биз суд тизими амалда мустақил бўлиши керак, деганда, аввало унинг давлатга, ҳокимият органларига, мансабдор шахсларга муҳтож ва қарам бўлмаслигини тушунамиз.

Масалага ана шундай кўз билан қараб, кўп нарсани чет мамлакатлар тажрибасидан ўрганиб, ташкилий-ҳуқуқий муаммоларни ечиб берсак, ундан кейингина суд идораларидан, судьялардан биз кутган натижаларни талаб қилиш мумкин. Шундагина, қани, сен мустақил иш юрита оласанми ёки юқоридан бўладиган телефонга қараб ҳукм чиқарасанми, деган гап-сўзларга мутлақо ўрин қолмайди.

Бугунги кунда нодавлат нотижорат ташкилотлари демократик қадриятлар, одамларнинг ҳуқуқ ва эркинликлари, қонуний манфаатларини ҳимоя қилиш, уларнинг ижтимоий, социал-иқтисодий фаоллиги ва ҳуқуқий маданиятини оширишнинг муҳим омилига айланмоқда.

Ҳозирги пайтда мамлакатимизда фаолият юритаётган нодавлат нотижорат ташкилотларининг сони 6 мингдан ортиди, Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси ҳузуридаги Нодавлат нотижорат ташкилотларини ва фуқаролик жамиятининг бошқа институтларини қўллаб-

қувватлаш жамоат фонди томонидан грантлар бўйича берилаётган маблағлар миқдори сўнгги уч йилда икки баробар кўпайди.

Нодавлат нотижорат ташкилотлари соғлиқни сақлаш, атроф-муҳитни муҳофаза қилиш, бандликни таъминлаш ва аҳолининг ижтимоий ҳимояга муҳтож қатламларини қўллаб-қувватлаш соҳаларидаги долзарб муаммоларни ҳал қилиш бўйича дастурларни амалга оширишга, шунингдек, ҳуқуқий меъёрларни ишлаб чиқиш жараёнига кенг жалб қилинмоқда. Концепция доирасида тайёрланаётган қонун лойиҳалари, айти пайтда катта ижтимоий аҳамиятга эга бўлган бошқа қонун ҳужжатлари бўйича жамоатчилик ўртасида муҳокамалар ўтказилмоқда.

Бунинг яққол тасдиғини фуқаролик жамияти институтлари, оммавий ахборот воситаларининг «Давлат ҳокимияти ва бошқаруви органлари фаолиятининг очиклиги тўғрисида»ги Ўзбекистон Республикаси қонуни лойиҳасини синовдан ўтказиш бўйича Бухоро ва Самарқанд вилоятларида қарийб бир йилдан буён ўтказилаётган ҳуқуқий тажрибада кенг иштирок этаётганда кўриш мумкин.

Шулар ҳақида ва амалга ошираётган ишларимизнинг давоми ҳақида гапирар эканмиз, яна бир муҳим масалага эътибор қаратишимиз лозим.

Ривожланган демократияга эга бўлган давлатларнинг тажрибаси, шу билан бирга, Ўзбекистоннинг сиёсий ва конституцион ривожланишининг мантикий йўли халқимиз, жамоатчилигимизнинг намояндалари бўлмиш вакиллик, депутатлик органларининг жамиятимиз ҳаётидаги роли ва аҳамиятини янада оширишни, содда қилиб айтганда, бу йўлда бошлаган ишларимизни изчил давом эттиришни талаб этмоқда.

Айни шу борада Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг юқори палатаси – Сенат ҳамда қуйи – Қонунчилик палатасининг ролини янада кенгайтириш, фақатгина қабул қилинган қонунларнинг ижросини текшириш билан чегараланмасдан, Вазирлар Маҳкамаси ҳамда ижро органлари фаолияти устидан назоратини кучайтириш, ички ва ташқи сиёсатни амалга оширишда, энг муҳим стратегик масалалар бўйича қарорлар қабул қилишда ҳуқуқ ва ваколатларини ошириш учун, ўйлайманки, Конституция-мизга тегишли қўшимча ва ўзгартиришлар киритиш мақсадга мувофиқ бўлади.

Айтмоқчиманки, албатта, ҳуқуққа эга бўлиш кийин эмас, лекин берилган ҳуқуқ ва ваколатлардан фойдаланиш – бу осон эмас. Бу бизнинг бугунги кундаги энг заиф томонимиз, десак, тўғри бўлади.

Бизнинг депутатларимизга жуда кўп ҳуқуқ берилган. Лекин уларнинг бу ҳуқуқлардан фойдаланиши, афсуски, кўнгилдагидек эмас. Ўзига берилган ҳуқуқни англаб кимдир масъулиятни, жавобгарликни ўз зиммасига олиши, мавжуд муаммолар ҳақида бош қотириши, кечалари билан ухламасдан шу ҳақда ўйлаши керакми, йўқми?

«Бу ишларни ким қилса қилаверсин, биз фақат четдан туриб танқид қилишни биламиз, ёки, умуман айтганда, фақат қўллаб-қувватлашни хоҳлаймиз» деган қараш билан бундан буён яшаб бўлмайди. Вазифани қанча қаттиқроқ қўйсак, масъулиятни оширадиган бўлсак, биринчи навбатда нима керак? Албатта, малака керак, албатта, жавобгарлик керак, албатта, ўз депутатлик бурчига мутлақо янгича ёндашув керак. Депутат томошабин эмас, кузатувчи эмас, барака топкур, депутат – бу халқдан чиққан, халқнинг дарди билан яшайдиган инсон. Агар у эл-юртни

деб ташвиш чекадиган бўлса, шу мақсадда фидойилик кўрсатадиган бўлса, мана шундай одамларни мен депутат деб биламан.

Шулар каторида Вазирлар Маҳкамаси ва жойлардаги ижро ҳокимиятларининг масъулиятини ошириш, Олий Мажлис ва маҳаллий кенгашларда уларнинг ҳисоботини мунтазам равишда эшитиш ва тегишли хулосалар чиқаришни бугун ҳаётнинг ўзи такозо этмоқда.

Ҳеч шубҳасиз, пухта ўйланган бундай ислохотларни давом эттириш биз кўзлаган, яъни «Кучли давлатдан кучли фукаролик жамиятига ўтиш» тамойили – принципини амалга оширишда янги, қатъиятли бир қадам бўлади.

Муҳтарам ватандошлар!

Ижтимоий-сиёсий ва иқтисодий тараққиётнинг аниқ устувор йўналишларини белгилаб олишда сиёсий партияларнинг ролини кескин кучайтириш, мамлакатимизни ислох этиш ва модернизация қилиш бўйича стратегик вазибаларни ҳал этишда уларнинг иштирокини кенгайтириш демократик ислохотларни изчил амалга оширишнинг энг муҳим омилига айланмоғи зарур.

Бошқача қилиб айтганда, **кўинпартияли тизимни мустаҳкамлаш ва партиялараро рақобатни кучайтириш – биз кўзлаган демократик давлат барпо этишнинг энг муҳим шартларидан бирига айланиши даркор.**

Минг афсуски, баъзи вақтларда жойларда, қишлоқларда, маҳаллаларда яшаётган одамлардан, мана бу партиянинг бошқа партиядан нима фарқи бор, деб сўрасак, улар аниқ жавоб бера олмайди. Балки бу гап кимгадир ёқмаслиги мумкин, лекин бу – ҳақиқат. Партия дегани бир-биридан фарқ қилиши керак. Ҳар қайси партия ўз тарафдорлари манфаатини ҳимоя қилиш, ўзини амалда

кўрсатиш, обрў топиш учун, одамларни ортидан эргаштириш, уларни эзгу мақсадларга бошлаш учун қодир бўлиши лозим. Ва керак бўлса, тараққиёт йўлида тўсик бўлиб турган муаммоларни ҳал қилишда бошқа ечимни таклиф қиладиган партияларга қарши ўз фикрини оқилона йўллар билан билдириши даркор. Баъзан телевидениеда кўриб қоламиз, айрим чет давлатларнинг парламентларида турли олишувлар, муштлашувлар, бир-бирини ҳақорат қилишлар бўлади. Бизга бундай «ўйин»лар керак эмас, албатта. Биздаги ҳар қайси партия ўз глатформаси, ўз дастурини амалга оширишга албатта қодир бўлиши керак. Бунинг учун уларда аввало етарли сиёсий савия бўлиши зарур.

Партияга ҳамма ҳам, айтишлик, етакчи бўла олмайди. Етакчи аввало ўзига, ўзининг салоҳиятига аниқ ишонган, принципиал одам бўлиши керак. У ўзининг партияси, тарафдорлари нимани хоҳлашини аниқ тасаввур этиши ва бу мақсадларни амалга ошириш учун чуқур тайёргарликка, мустақил фикрга эга бўлиши зарур. Менга буюрса, ҳар қайси партия раҳбари эртага президент бўламан, деб ҳаракат қилиши керак, деб айтган бўлардим.

Биз бу ўринда ўз низомига ва жамият олдида турган муаммоларни ҳал қилиш борасида ўз нуқтаи назари аниқ ифода этилган ҳаракат дастурига эга бўлган сиёсий партияларни кўзда тутамиз. Сўз, аввало, ўз электоратига эга бўлган, давлат ва жамият қурилишининг асосий масалалари, мамлакатда юритилаётган ички ва ташқи сиёсат бўйича аниқ-равшан позицияси билан, сайловда мазкур партия учун овоз берадиган одамлар манфаатларини қатъий ҳимоя қилишга қодирлиги билан сайловчилар ўртасида обрў қозонган партия ҳақида бормоқда.

Ушбу масалаларнинг барчаси 2014 йилнинг декабрь ойида Олий Мажлис ва маҳаллий ҳокимият вакиллик органларига ўтказиладиган умумхалқ сайловлари нуқтаи назаридан алоҳида долзарб аҳамият касб этади.

Юқорида айтилган фикр-мулоҳазаларни яқунлаб, ҳулоса қилар эканмиз, Конституциямиз муқаддимасига бугун яна бир бор мурожаат қилиш ўринли бўлади, деб ўйлайман.

Ушбу муқаддимада, жумладан, қуйидаги қоида баён қилинган: «Ўзбекистон халқи: инсон ҳуқуқларига ва давлат суверенитети ғояларига содиқлигини тантанали равишда эълон қилиб, ҳозирги ва келажак авлодлар олдидаги юксак масъулиятини англаган ҳолда, демократия ва ижтимоий адолатга садоқатини намоён қилиб, республика фуқароларининг муносиб ҳаёт кечиришларини таъминлашга интилиб, инсонпарвар демократик ҳуқуқий давлат барпо этишни кўзлаб, ўзининг мухтор вакиллари сиймосида Ўзбекистон Республикасининг мазкур Конституциясини қабул қилади».

Мен бугун ушбу мухташам залда тўпланган сиз, азизларга, сизларнинг тимсолингизда бутун халқимизга мурожаат қилиб айтмоқчиман. **Биз ўтган йиллар давомида амалга оширган барча эзгу ишларимизни давом эттириб, келгусида ҳам ўз танлаган йўлимиздан ҳеч қачон ортга қайтмаймиз ва Конституциямизда белгилаб берилган барча олийжаноб мақсад-муддаоларимизни сўзсиз амалга оширамыз.**

Азиз юртдошлар!

Ватанимизни ҳар томонлама тараққий эттириш ва обод қилиш борасидаги ишларимизни янги, юксак босқичга кўтариш мақсадида 2013 йилга мамлакатимизда «Обод турмуш йили» деб ном берганимиз эл-

юртимиз томонидан катта мамнуният билан қабул қилинди.

Йил давомида давлатимиз ва жамиятимизнинг барча куч ва имкониятларини сафарбар этиб, мамлакатимизда улкан ишлар амалга оширилди ва айтиш мумкинки, бу кўпгина масала ва муаммоларни ечишга катта ҳисса қўшди.

Жорий йилда обод ҳаётнинг асосий шарти бўлган аҳолининг реал даромадларини ошириш, кичик бизнес, хусусий тадбиркорлик ва фермерлик ҳаракатини янада ривожлантириш, янги-янги иш ўринлари яратиш, социал масалаларни ечиш борасидаги ишларимизни изчил давом эттирдик.

Ўйлайманки, сизлар яхши хабардорсиз, мамлакатимизда ҳар йили давлат бюджетини қабул қилишда айтилган ижтимоий соҳани ривожлантиришга алоҳида аҳамият берилади. 2013 йилда бу соҳага ажратилган маблағлар бюджетимиз умумий харажатларининг 60 фоизини ташкил этди. Бу эса 2012 йилга нисбатан 1 триллион сўмга кўпроқдир.

Бугунги кунда одамларимизнинг ҳаёт даражаси қандай ўсиб бораётгани ҳақида гапирганда, кўзга яққол ташланадиган баъзи бир кўрсаткичларга эътиборингизни қаратмоқчиман.

Ҳозирги вақтда мамлакатимизда яшаётган ҳар учта оиланинг биттаси шахсий енгил автомобилга эга. Юртимиздаги ҳар 100 та оилага ўртача 80 та холодильник, 146 та телевизор тўғри келмоқда. Бу эса баъзи оилаларда икки-учтадан телевизор борлигини кўрсатади. Шунингдек, аҳолининг кир ювиш машиналари, пилесос, микротўлқинли печлар, шахсий компьютер ва бошқа зарур воситалар билан таъминланиш даражаси ортиб бормоқда.

Республикамизда мобиль алоқа хизматидан фойдаланувчилар сони 19 миллион нафарни ташкил этиб, хар бир оилага ўртача 3 та уяли телефон тўғри келмокда. Шунингдек, мамлакатимизда Интернет абонентлари сони ўтган йилга нисбатан 19 фоизга ўсиб, ҳозирги пайтда 7 миллион 100 минг нафарни ташкил этмокда.

Бу мисоллар халқимизнинг нафақат ҳаёт даражаси, балки ҳаёт сифати ҳам изчил ошиб бораётганини кўрсатади.

2013 йилнинг ўзида қишлоқ аҳлига уй-рўзғор буюмлари сотиб олиш учун қарийб 68 миллиард сўмлик истеъмол кредитлари, ёш оилаларга уй-жой қуриш ва уларнинг шу борадаги интилишларини молиявий қўллаб-қувватлаш мақсадида 346 миллиард сўмдан ортиқ, яъни ўтган йилга нисбатан 10 фоиз кўп ипотека кредитлари ажратилганини таъкидлаш зарур.

Биз учун долзарб аҳамиятга эга бўлган аҳоли бандлигини таъминлаш учун жорий йилда 970 мингдан ортиқ иш ўрни яратилиб, уларнинг 60 фоизи қишлоқ ҳудудларида ташкил этилгани, энг муҳими, касб-ҳунар коллежларини битирган 500 мингдан зиёд йигит-қизларимизни ишга жойлаштирганимизнинг ўзи энг катта ютуқларимиз каторига киради.

Мен айти шу масалага алоҳида эътиборингизни жалб этмокчиман. Эндигина катта ҳаётга кадам қўяётган ярим миллиондан ортиқ болаларимизни, ўзимизнинг фарзандларимизни ишга жойлаштириш дегани нимани англатади? Бу – фақат қуруқ рақам эмас. Бу рақамлар ортида қанча-қанча одамлар, ёшларимизнинг тақдири, уларнинг эртанги куни, бахту саодати, қувонч ва орзулари мужассам. Бу болалар ишга жойлашган бўлса, бир ойдан кейин ота-онасига, мана, сизларга биринчи маошимни олиб

келдим, деб айтса, оилада бундан ортиқ хурсандчилик бўлиши мумкинми?

Мен буни тасаввур қилар эканман, худдики ўзимнинг ҳаётимда шундай ҳодиса юз бергандек қувониб кетаман. Бизнинг ҳар биримиз бу ҳаётда турли синовларни бошимиздан кечирганмиз. Лекин давлат нуқтаи назаридан, жамият нуқтаи назаридан, ота-оналик нуқтаи назаридан болаларимизга айти шундай шароитлар яратиб бериш бу — бизнинг мукаддас бурчимиздир. Биз бу бурчни албатта бажаришимиз керак.

Яна бир устувор вазифамиз — халқимиз саломатлигини муҳофаза қилиш, соғлиқни сақлаш тизимини такомиллаштириш ва самарасини ошириш, профилактика ишларини кучайтириш бўйича бажарган ишларимиз ҳақида алоҳида тўхталиб ўтмоқчиман.

Туғуруқ ёшидаги 7 миллион аёл ҳамда 7 миллион 300 минг нафар бола тиббий кўрикдан ўтказилди, 195 минг нафар ёлғиз қариялар, ногирон ва пенсионерларга малакали тиббий ёрдам кўрсатилди.

Йил мобайнида мамлакатимиз бўйича 311 миллиард сўмлик бюджет маблағи ҳисобидан 146 та замонавий тиббиёт муассасаси фойдаланишга топширилди. Жумладан, Андижон вилоят кўп тармокли тиббиёт марказида янги даволаш корпуси ва диагностика бўлими, болалар касалликлари санаторийси барпо этилди. Қашқадарё вилоятининг Чирокчи туманида тиббиёт бирлашмаси, Сурхондарё вилоятида кўп тармокли болалар ва катталар тиббиёт марказлари, Фарғона вилоятининг Ўзбекистон ва Қўштепа туманлари тиббиёт бирлашмалари ва бошқа ўнлаб касалхоналар тубдан реконструкция қилинди.

Шу билан бирга, Тошкент шаҳридаги Педиатрия тиббиёт институти клиникасида ҳамда Республика педиатрия

ихтисослашган илмий-амалий тиббиёт марказида янги жарроҳлик корпуслари ишга туширилди.

Биргина 2013 йилнинг ўзида Республика ихтисослашган хирургия марказининг кардиохирургия мажмуаси ва бошқа шундай шифохоналарда юрак-қон томир касалликларига чалинган 4 мингдан зиёд бемор дардига даво топди.

Наманган ва Урганч шаҳарларида эса юрак клапанларини алмаштириш, туғма ва орттирилган юрак касалликларини операция қилиш, электр кардиостимулятор имплантацияси, эхокардиография каби даволашнинг янги усуллари йўлга қўйилди. Нукус, Қарши, Фарғона, Самарқанд, Бухоро, Жиззах шаҳарларида эса юрак ҳолатини узлуксиз монитор қилиб бориш амалиёти кенг ўтказилмоқда.

Шунингдек, Урганч, Нукус, Андижон, Самарқанд шаҳарларида лазер нури ва ультратовуш ёрдамида турли кўз касалликларини компьютер технологиялари асосида диагностика қилиш ва даволаш ишлари амалга оширилмоқда.

Оддий одамнинг тили баъзан айтишга ҳам қийналадиган бундай диагностика, даволаш усуллари ҳақида гапирганда, шунга алоҳида тўхталиб, урғу бериб айтмоқчиманки, бундай операциялар илгари Ўзбекистонда қилинмас эди. Пули бор одамлар дардига даво излаб Германияга ёки бошқа хорижий давлатларга борарди. Бунда узок йўл босишнинг азоб-укубатлари, чет элда юришнинг қийинчиликлари ҳақида гапиришнинг ҳожати йўқ. Лекин фақат ойлик ҳисобидан яшайдиган оддий одам бундай вазиятда қаяққа борарди? Дардини кимга айтарди?

Жондан азиз боласи оғир касалга дучор бўлиб, қаяққа боришини билмасдан юрган ота-оналарни ўзимизга бир тасаввур қилиб кўрайлик. Аввало, ҳаммамиз соғ-омон

бўлайлик, ҳар хил бало-қазолардан ўзи асрасин. Лекин оғир аҳволга тушиб қолган юртдошларимизнинг тақдирини ўзимизга тасаввур қилишимиз бизнинг бурчимиздир. Чунки биз ягона халқмиз.

Шу нуқтаи назардан қараганда, бугунги кунда турли касалликларни даволаш бўйича барча тайёргарликларни кўриб, диагностика ва даволашнинг мутлақо янги усул ва услубларини, энг замонавий тиббий технология, техникани амалиётга жорий этаётган, беморларимизни даволашда юксак маҳорат ва малакаси билан жонбозлик кўрсатаётган шифокорларимизга барча-барчамизнинг номимиздан миннатдорлик билдиришни ҳам фарз, ҳам қарз, деб биламан.

Бундай шифокорларимизнинг сони қанча кўп бўлса, улар омон бўлса, қўли дард кўрмаса, биз шунча хурсанд бўламиз ва керак бўлса, эртанги кунга ишончимиз янада ортади. Чунки инсон саломатлигини ҳеч нарса билан ўлчаб, баҳолаб бўлмайди.

Ўзбекистонда соғлиқни сақлаш соҳаси бугун анча ўсиб, ривожланиб борапти. Биз бу соҳани янада ривожлантириш учун маблағни ҳам, хорижий валютани ҳам аямаймиз, барча имкониятларимизни сафарбар этамиз.

2013 йилда таълим-тарбия тизимини янги босқичга кўтариш мақсадида анча тадбирлар амалга оширилди.

Мамлакатимизда 756 та таълим маскани, мусиқа ва санъат мактаблари, болалар спорти объектлари янгитдан қурилди, реконструкция қилинди ва капитал таъмирланди. Замонавий компьютер синфлари, ўқув лабораториялари, устахоналар ташкил этилиб, зарур асбоб-ускуналар билан жиҳозланди.

Маълумки, шу йилдан эътиборан мамлакатимизда хорижий тилларни ўқитиш тизимини янада такомил-

лаштириш дастури доирасида умумтаълим мактабларининг 1-синфидан бошлаб хорижий тилларни чуқур ўрганиш йўлга қўйилди. Бу эса, албатта, фарзандларимизнинг жаҳон илм-фани ва маданияти ютуқларини эгаллаши, етук ва малакали кадрлар бўлиб етишиши учун янги имкониятлар очиб бериши билан, айниқса, муҳимдир.

Шу фурсатдан фойдаланиб, мана шу залда ўтирган сиз, азизларга, бутун халқимизга мурожаат қилиб сўрамоқчиман: болаларимизга чет тилини ўргатишга мана шундай жиддий киришганимиз, кани, айтинг, бизнинг келажагимизга, ўз олдимизга қўйган буюк мақсадларимизга жавоб берадими, йўқми?

Ҳозирги вақтда эл-юртимиз, ҳатто узоқ ва чекка қишлоқларда яшайдиган кексаларимиз ҳам бу ишнинг аҳамиятини яхши тушуниб, эй, бизнинг болаларимиз ҳам, мана, янгитдан дунёга чиқмоқда, деб дуо қилиб юрибди. Мен айтмоқчиманки, бу йил бошлаган ишимизнинг таъсирини бугун эмас, эртага эмас, беш йил, ўн йилдан кейин кўраимиз. Насиб этса, ҳаммамиз соғ-саломат бўлсак, мана шу залда учрашиб, бошқача гаплашамиз, чет тилида гаплашамиз.

Жорий йилда 300 мингга яқин бола, жумладан, Оролбўйи ҳудудидан 4 минг 500 нафар ўқувчи ҳамда кам таъминланган оилаларга мансуб 75 минг нафар боланинг ёзги оромгоҳларда имтиёзли дам олиши ташкил этилиб, уларнинг саломатлиги мустаҳкамланди.

Йилдан-йилга кучайиб бораётган бундай амалий ишларимизнинг табиий маҳсули ва натижасини юртдошларимиз, авваламбор, жондан азиз фарзандларимизнинг турли соҳаларда қўлга киритаётган ютуқларида кўришимиз мумкин.

Бу борада баъзи бир мисолларга тўхталадиган бўлсак, Тошкент шахрида ўтказилган 47-халқаро Менделеев олимпиадасида юртимиз ўқувчилари биринчи ўринни эгаллагани ҳаммамизга мамнуният етказди.

Ақл-заковат мусобақаси бўлмиш шахмат бўйича жаҳон чемпиони унвонига эришган 8 яшар Нодирбек Абдусатторовни оласизми ёки 5 яшар – эътибор беринг, 5 яшар – жажжи ўғлонимиз Исломбек Синдоровнинг Осиё чемпиони деган шарафли номга сазовор бўлганини оласизми, қани айтинг, азиз дўстлар, бундай ютуқлар билан фахрланмасдан, ғурурланмасдан бўладими?

Мана, яқинда Польшада ўтказилган жаҳон чемпионатида яна бир моҳир спортчимиз – Руслан Нурудинов спортнинг энг мураккаб тури бўлган оғир атлетика бўйича кескин беллашувларда ғолибликни қўлга киритди. Хабарингиз бор, бу паҳлавон йигит «Ўзбекистон ифтихори» деган юксак унвон билан тақдирланди.

Ватанимизнинг шону шуҳратини бутун дунёга тараннум этаётган, сафлари тобора кенгайиб бораётган бундай фарзандларимизни ҳар қанча қўллаб-қувватласак, ҳар қанча эъзозласак, арзийди, албатта.

«Обод турмуш йили» деб ном олган йилда қилган катта ишларимиз каторида янги уй-жойлар барпо этиш алоҳида ўрин тутди.

Бу ҳақда гапирганда, 147 та туманда 10 мингта намунавий уй-жой барпо этилгани ва бунинг учун аҳолига 1 триллион 400 миллиард сўмлик узоқ муддатли ва имтиёзли кредитлар ажратилганини таъкидлаш керак.

Бизнинг бу ишларимиз нафақат ён-атрофимизда, балки жаҳон ҳамжамиятида ҳам катта қизиқиш уйғотмоқда. Жорий йилнинг апрель ойида айна шу масала бўйича, шунингдек, ноябрь ойида қуёш энергиясидан фойдаланиш-

га бағишлаб Тошкент шаҳрида ўтказилган халқаро анжуманларда иштирок этган дунёдаги етакчи мамлакатлар ва нуфузли халқаро ташкилотларнинг вакиллари ана шундай уй-жойлар, инфратузилма объектлари билан танишиб, бу ишларга юқори баҳо берганидан хабарингиз бор, албатта.

Фурсатдан фойдаланиб, бундай гўзал ва шинам уй-жойларни бунёд этаётган қурувчиларимизга, бизни бу масалада қўллаб-қувватлаб келаётган Осиё тараққиёт банки, Ислон тараққиёт банки каби халқаро молия институтларига халқимиз номидан ҳар қанча миннатдорлик билдирсак, айти муддао бўлур эди.

Қадрли дўстлар!

Ҳозирги вақтда бутун Ўзбекистонимиз, таъбир жоиз бўлса, улкан қурилиш майдонига айланган. Хусусан, вилоятлар марказларини бош режа асосида ривожлантириш мақсадида йирик лойиҳалар амалга оширилмоқда.

Мисол тариқасида 2013 йилнинг ўзида биргина Урганч шаҳрида 344 миллиард сўмлик қурилиш ва ободонлаштириш ишлари бажарилганини айтиш ўринлидир. Ана шундай катта ҳажмдаги ишлар Қарши, Фарғона, Наманган, Нукус, Жиззах, Шаҳрисабз, Гулистон ва бошқа шаҳарларда, юртимизнинг барча вилоят ва туманларида ҳам давом эттирилмоқда.

Яна бир муҳим вазифамиз – аҳолини марказлашган тармоқлар орқали тоза ичимлик суви билан таъминлаш масаласини оладиган бўлсак, жорий йилда 213 миллиард сўм маблағ ҳисобидан 1 минг 850 километрга яқин сув тармоғи тортилиб, 1 миллион 370 минг нафар аҳолининг сув таъминоти яхшиланди.

Эътибор беринг, бир йилнинг ўзида тоза сувга муҳтож бўлган тахминан 1,5 миллион аҳолимизнинг шу борадаги эҳтиёжи қондирилди.

Биз турли касалликлар ҳақида гапирамиз. Лекин бунинг асосий сабаби нима, деб сўраса, бунинг сабаби биринчи навбатда сув эмасми? Ичадиган сув тоза бўлса, одам бошқача яшайди. Шунинг учун ҳам бу масала биз учун ўта муҳим вазифалардан бири бўлиб келмоқда.

Шу билан бирга, Андижон, Бухоро, Навоий, Сурхондарё, Фарғона вилоятларида, Самарқанд, Бухоро, Термиз, Қўқон шаҳарларида айни шу мақсадда 96 миллион доллар қийматидаги 8 та йирик инвестиция лойиҳаси амалга оширилмоқда. Бу эса 365 минг аҳоли учун ичимлик суви таъминотини, шунингдек, оқова сув тармоқларини яхшилаш имконини беради.

Йил давомида автомобиль йўлларини куриш ва реконструкция қилиш, транспорт инфратузилмасини ривожлантириш бўйича улкан ишлар бажарилди.

Ўзбек миллий автомагистралининг 530 километрлик қисмида курилиш ва реконструкция ишлари олиб борилди. Бундан ташқари, қишлоқ аҳоли пунктларини боғлайдиган 890 километрдан зиёд ички йўллар ва 200 километрдан ортиқ шаҳар ва посёлка кўчалари таъмирланди.

Кейинги вақтда мамлакатимизда кенг ва равон йўллар куриш билан бир каторда йўловчиларга транспорт хизмати кўрсатишни яхшилаш мақсадида ҳам кўп ишлар қилинмоқда.

Азим пойтахтимиз Тошкентда ва бошқа шаҳарларимизда ўзимизда ишлаб чиқарилган, кўзни қувонтирадиган автобуслар ва енгил машиналар билан бирга, энг замонавий «Мерседес» автобуслари қатнаётганини, кўча ва майдонларимиз қиёфасини бутунлай ўзгартираётган бундай манзарани кўриб, ҳар қандай одам таъсирланмасдан қолмайди, десам, муболаға бўлмайди.

Бизнинг одатимиз шундайки, яхшиликка, янгиликка тез ўрганиб қоламиз. Бундан 15–20 йил олдин мана шу Тошкент бўладими, бошқа шаҳарларимиз бўладими, бугунги замонавий «Мерседес»лар, енгил автомобиллар қатнашини фараз қилишнинг ўзи қийин эди. Биз энди бу манзарани худдики доимо шундай бўлиб келгандек тасаввур қиламиз. Майли, яхшиликка ўрганганимиз яхши. Лекин шу яхшиликни янада кўпайтириш, уни асраб-авайлаб, қўлдан бермаслик ҳақида ҳам ўйлашимиз лозим.

Шу ўринда бир рақамга алоҳида эътиборингизни қаратмоқчиман. Айни зикр этилган тадбирларнинг барчасини амалга ошириш учун ички инвестициялар билан бирга, Жаҳон банки, Осиё тараққиёт банки ва Ислом тараққиёт банкининг 3 миллиард доллардан ортиқ маблағини йўналтирганимизнинг ўзи, ўйлайманки, кўп нарсадан далолат беради.

Дастур доирасида жамиятимизнинг асосий бўғини бўлган маҳаллани обод қилиш вазифасидан келиб чиққан ҳолда, ўзини ўзи бошқариш тизими янада такомиллаштирилди, маҳалланинг ижтимоий-иқтисодий ҳаётимиздаги ўрни ва таъсирини кучайтиришга катта аҳамият берилди.

Аввало, ана шу мақсадда иккита муҳим Қонун қабул қилинди. Жумладан, «Фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари тўғрисида»ги Қонуннинг янги таҳририда ушбу тузилма фаолиятининг ташкилий асосларини такомиллаштириш, аҳолини ижтимоий муҳофаза қилиш бўйича унинг ваколат ва вазифалари янада кенгайтирилди.

Хабарингиз бор, шу кунларда мамлакатимизнинг барча ҳудудларида фуқаролар йиғини раиси (оқсоқоли) ва унинг маслаҳатчилари сайлови давом этмоқда. Бу сайлов-

нинг айна шу борада янги таҳрирда қабул қилинган қонун асосида ўтказилаётгани, айниса, эътиборлидир.

Жорий йилда маҳаллалар ҳудудида янги гузарлар, савдо ва маиший хизмат кўрсатиш шохобчалари, болалар ва спорт майдончалари барпо этиш, ички йўллар ва йўлакларни таъмирлаш, кўп қаватли уйларнинг атрофини ободонлаштириш бўйича катта ҳажмдаги ишлар амалга оширилди.

Азиз юртдошлар!

Ҳаммамизга аёнки, обод турмушни ҳаётимизнинг файзу фариштаси бўлмиш муҳтарама аёлларимизнинг оила ва жамиятдаги фаол иштирокисиз тасаввур этиб бўлмайди.

Биз одатда опа-сингилларимизнинг турли соҳалар ривожига қўшаётган катта ҳиссасини тан олиш, уларнинг ҳаётимиздаги ўрни ва ролини ошириш, ҳам сиёсий, ҳам ижтимоий нуфузини кўтариш, оғирини енгил қилиш ҳақида кўп гапирамиз. Лекин мен, шу фурсатдан фойдаланиб, бу масаланинг бошқа томонига эътибор қаратишни истардим.

Қачон оила бахтли бўлади? Қачонки, аёл бахтли бўлса.

Қачон аёл бахтли бўлади? Авваламбор, унинг болалари, оила аъзолари, турмуш ўртоғи соғ-омон бўлса.

Қачон аёл ҳаётдан рози бўлади? Қачонки, оиласи тинч, рўзғори фаровон бўлса, эртанги кундан кўнгли тўқ бўлса.

Оилавий турмушда, бир қараганда, кўзга ташланмайдиган, лекин шундай муҳим юмушлар борки – бу кир ювиш ёки овқат пишириш бўладими, бола тарбияси бўладими, умуман, уйни саранжом-саришта тутиш бўладими – бундай рўзғор ташвишларини фақат аёл зоти бажара олади.

Ҳаммамиз яхши биламиз, ҳаёт ташвишсиз бўлмайди, албатта, лекин шу ташвишлар камроқ бўлса, енгилроқ

бўлса, ана шунда аёлларимиз янада гўзал ва чиройли бўлади, биздан янада кўпрок рози бўлади.

Мен агар қайси бир чиқишимда аёллар ҳақида гапирмасам, бамисоли бир нарсамни йўқотгандек бўламан. Мен бу гапларни аввало униб-ўсиб, ҳаётга кираётган болаларимиз учун айтяпман. Бу шунчаки сўзлар эмас, чуқур ўйланган, теран маънога эга бўлган гаплардир.

Нима учун Президент аёлларни асраб-авайлаш, уларни ҳаётдан рози қилиш ҳақида кўп гапиради? Нима учун бу ҳақда гапиришдан чарчамайди? Нега деганда, агар биз ҳаётимиз янада ёруғ, обод ва фаровон бўлишини истасак, авваламбор аёл зотини ардоқлашимиз, уни эъзозлаб бошимизга кўтаришимиз зарур. Опа-сингилларимиз билан доимо фахрланиб яшашимиз керак.

Биз иқтисодиётимиз бақувват бўлиб, имкониятларимиз кенгайиб бориши билан, аёлларимизнинг оғирини енгил қилиш масаласига тобора катта эътибор бермоқдамиз. Жумладан, жорий йилда ҳам бу йўлда кўпгина ишларни амалга оширдик.

Мамлакатимиз корхоналари томонидан 310 мингга яқин ошхона ва уй-рўзғор ашёлари ишлаб чиқарилиб, 130 миллион сўмлик ана шундай буюмлар эҳтиёжманд оилаларга бепул тарқатилгани бунга мисол бўла олади.

Айни вақтда маҳаллалар, тураржой мавзеларида янги-янги хизмат кўрсатиш шохобчалари, нон ёпадиган, кондитер маҳсулотлари тайёрлайдиган цехлар, бозорчалар ва савдо дўконлари, болалар майдончалари, оилавий дам олиш масканлари, гўзаллик салонлари барпо этилди.

Эсимда, бир йили Фарғонада аҳоли билан, фаоллар билан учрашганимда, гўзаллик салонлари ҳақида маслаҳатлар берган эдим. Шундай бўлдики, Фарғона

вилояти хотин-қизлар фаоллари бундай ташаббусларни қўллаб-қувватлаб, айти шундай салонларни қурамиз, аёлларимизнинг янада гўзал бўлишига ҳисса қўшамиз, деб амалий ҳаракатни бошлаб юборишди.

Шу фурсатдан фойдаланиб, барча бўғиндаги катта-кичик раҳбарларга қарата айтмоқчиман: қишлоқларда, туман марказларида мана шундай салонларни қўпайтиринг. Бу катта маблағ талаб қилмайди-ку. Агар бу гапимни Президентнинг илтимоси, деб қабул қилсангиз, мен қарши эмасман.

Опа-сингилларимизга қулай шароит яратишга қаратилган ишларимизни келгусида албатта давом эттирамиз ва бунинг учун маблағ ҳам, имконият ҳам топамиз.

Бунинг яққол тасдиғи сифатида аёлларни тадбиркорликка кенг жалб қилиш ва уларни қўллаб-қувватлаш мақсадида 2013 йилда тижорат банклари томонидан 117 миллиард сўмдан зиёд кредит маблағи ажратилганини айтиш зарур. Бу эса, ўз навбатида, қанча-қанча хотин-қизларга ўз ишини очиб, оиласи, эл-юртимиз учун фойда келтириш, ҳаётдан ўз ўрнини топиш имконини бераётганини алоҳида таъкидлаш даркор.

Мухтарам дўстлар!

«Обод турмуш йили»да бажарган ишларимиз ҳақида албатта узоқ гапириш мумкин. Мен бу ўринда диққат-эътиборингизни фақатгина битта кўрсаткичга қаратишни лозим, деб ҳисоблайман.

Дастур доирасида барча манбалар ҳисобидан 6 триллион 930 миллиард сўм ҳамда 471 миллион доллардан ортиқ маблағ сарфланганининг ўзи амалга оширган ишларимизнинг ҳажми ва кўлами қанчалар кенг ва улкан эканидан яққол далолат беради.

Фурсатдан фойдаланиб, мана шундай олийжаноб ва савобли ишга ўз хиссасини қўшган юртимиздаги давлат ва нодавлат ташкилотларига, фермерлик ва тадбиркорлик субъектларига, бизга кўмак берган хорижий ва халқаро тузилмаларга, мана шу залда ўтирган чет мамлакатларнинг элчилари ва дипломатик ваколатхоналар вакилларига, шу эзгу йўлда сидқидилдан хизмат қилган барча инсонларга ўз номидан, халқимиз номидан самимий миннатдорлик билдираман.

Ҳурматли анжуман иштирокчилари!

Энди сизлар билан кириб келаётган янги – 2014 йилга қандай ном бериш ҳақида маслаҳатлашиб, фикрлашиб олишимиз керак.

Азал-азалдан ҳар қайси ота-она ўз боласининг соғлом ва баркамол, ақл-заковатли, бахтли бўлишини истайди. Шундай фарзандни вояга етказиш, унинг ҳаётда муносиб ўрин эгаллашига эришиш, шу борада уларга кўмаклашиш – ота-онанинг энг улуғ, энг муқаддас орзуси, десак, айти ҳақиқатни айтган бўламиз.

Биз соғлом деганда, нафақат жисмоний, балки маънавий жиҳатдан ҳам соғлом болани ўзимизга тасаввур этамиз.

Мустақилликнинг биринчи йилларидан бошлаб юртимизда соғлом она – соғлом бола масаласи давлат сиёсатининг устувор йўналишига айлангани, кенг қўламли умуммиллий дастурларимиз доирасида амалга ошираётган улкан ишларимиз жаҳон миқёсида ҳам тан олингани сизларга яхши маълум.

Айни вақтда бугунги шиддатли замон, ҳаётнинг ўзи ёш авлод тарбияси борасида олдимизга янги-янги, ўта муҳим ва долзарб вазифаларни қўймоқда.

Ана шуларнинг барчасини ҳисобга олган ҳолда, ҳар томонлама соғлом авлодни вояга етказиш борасидаги ишларимизни изчил давом эттириш ва юксак босқичга кўтариш мақсадида мен кириб келаётган янги – 2014 йилни мамлакатимизда «Соғлом бола йили» деб эълон қилишни таклиф этаман.

Қадрли ватандошлар!

Соғлом боланинг дунёга келиши, бақувват бўлиб ўсиб-улғайиши кўпгина талаб ва омилларга боғлиқ эканини ҳаммамиз яхши тушунамиз. Лекин улар орасида шундай ўта муҳим, ҳал қилувчи мезонлар борки, бу ҳақда алоҳида тўхталишни ўринли, деб биламан.

Биринчидан, соғлом бола – аввало, соғлом ва аҳил оиланинг мевасидир.

Биз оилани ҳаёт давомийлигини таъминлайдиган, келажак насллар тақдирига кучли таъсир кўрсатадиган тарбия маскани сифатида қабул қиламиз. Катталарга ҳурмат, кичикларга иззат, одамийлик, меҳр-оқибат, ўз Ватанига, халқига садоқатли бўлиш каби олийжаноб фазилатлар айнан оила муҳитида шаклланади.

Табиийки, соғлом боланинг туғилиши, биринчи навбатда, онанинг соғлиғига боғлиқ. Бўлғуси она илоҳий неъмат бўлмиш дилбандини тўққиз ой мобайнида ўз бағрида асраб-авайлаб, ёруғ дунёга келтиради. Ана шу жараёнда аёл қандай кунларни, қандай руҳий ҳолатни бошидан кечирса, бу албатта она вужуди орқали ҳомилага таъсир ўтказди.

Аёлни кадрлаш, оғир ишлардан халос этиш, турли касалликлардан ҳимоя қилиш – эр кишининг, бутун жамиятимизнинг бурчидир. Бу ҳақиқат куруқ гапга айланиб қолмаслиги учун барчамиз жавобгарликни се-

зишимиз, уни амалий ишларимизда намоён қилишимиз даркор.

Бундан хулоса шуки, «Соғлом бола йили» Давлат дас-турини ишлаб чиқишда, биринчи навбатда, оналик ва болаликни ҳимоя қилиш, оилаларда соғлом муҳитни қу-чайтириш, уларнинг иқтисодий ва маънавий асосларини мустаҳкамлаш каби масалалар эътиборимиз марказига қўйилиши зарур.

Иккинчидан, соғлом болани вояга етказишда соғлиқни сақлаш тизимининг ўрни ва таъсири, шу би-лан бирга, масъулияти катта экани ҳаммамизга яхши аён.

Дастурда оналар ва болалар саломатлигини асрашга хизмат қиладиган тиббиёт муассасалари, бу – скрининг ва перинатал марказлари бўладими, аёллар тиббий кон-сультациялари, туғуруқхона комплекслари бўладими, гинекология ва патронаж хизматлари, қишлоқ врачлик пунктлари бўладими – уларнинг моддий-техник базаси-ни мустаҳкамлаш, замонавий асбоб-ускуналар, малакали кадрлар билан таъминлаш борасидаги ишларимизни қу-чайтириш ўз ифодасини топиши керак.

Жаҳон соғлиқни сақлаш ташкилотининг тавсияларини инобатга олган ҳолда, ҳомиладор аёллар ва гўдакларнинг ўз вақтида ва сифатли овқатланиши, улар учун махсус поливитаминлар, зарур микроэлементлар билан бойи-тилган маҳсулотлар ишлаб чиқариш, болаларни доимий тиббий кўрикдан ўтказиш, турли касалликлардан асраб-авайлаш каби тадбирларнинг самарасини янада ошириш лозим.

Барчамиз яхши тушунамизки, соғлом фарзандни тарбиялашда аҳоли, айниқса, ота-оналарнинг тиббий маданияти муҳим аҳамият касб этади. Шу сабабли дас-

турни шакллантиришда тиббий маданиятни оширишга қаратилган кенг кўламли тушунтириш ишларига алоҳида ўрин бериш айти муддао бўлади.

Маълумки, мамлакатимизда бўлғуси келин-куёвларни никоҳдан олдин тиббий кўрикдан ўтказиш тартиби жорий этилган бўлиб, бундан кўзланган асосий мақсад соғлом оила қуриш, соғлом болани дунёга келтириш билан боғлиқ. Лекин, афсуски, инсоннинг ҳаёти, туғилажак фарзанднинг тақдирига бевосита таъсирдор бу масалага баъзан масъулиятсизлик билан қараш, сохта ва юзаки ҳулосалар чиқариш, тиббий маълумотномаларни сотиб олиш каби ҳолатлар учраб туриши барчамизни ташвишга солиши зарур. Айти шу масалалар учун, умуман, болаларнинг соғлом, бениҳса бўлиб туғилиши учун тиббиёт ходимларининг масъулиятини, керак бўлса, жавобгарлигини ошириш вақти келди, деб ўйлайман.

Ҳақиқатан ҳам, бир одамнинг ўз ишига юзаки муносабати туфайли қанча-қанча оилалар умрининг охиригача азоб чекади. Шу нуқтаи назардан, бу масалага ниҳоятда жиддий қарашимиз керак.

Учинчидан, соғлом болани вояга етказишда таълим-тарбия ва спортнинг ўрни ва таъсирини янада кучайтириш лозим.

Дастурда мактабгача таълим муассасалари тизимини кенгайтириш, уларни замонавий жиҳозлаш, юқори малакали педагог ва мураббийлар билан таъминлаш, болаларни мактабга тайёрлашнинг сифатини ошириш масалаларига алоҳида эътибор қаратиш даркор.

Боланинг жисмоний ва психологик ривожланишидаги энг асосий давр – бу бошланғич синф давридир. Ҳаммамиз биламизки, собиқ тузум шароитида бу масалага, афсуски, етарлича аҳамият берилмас эди. Қуйи синфларда дарс бе-

риш, асосан, ўрта махсус маълумотга эга бўлган муаллимларга топшириб қўйилган эди.

Бошланғич таълимнинг ёш авлод ҳаётидаги роли ва аҳамиятини ҳисобга олган ҳолда, бундай номақбул ҳолатга бутунлай барҳам берилди ва бу вазифани бугунги кунда олий маълумотли, юксак профессионал маҳоратга эга бўлган педагог кадрлар бажармоқда.

Қабул қилинадиган дастурда бошланғич таълимнинг сифатини ошириш, таълим стандартлари, ўқув дастурлари, дарслик ва қўлланмаларни такомиллаштириш, илғор педагогик ва ахборот-коммуникация технологияларини кенг жорий этиш масалалари ўз ифодасини топиши керак.

Айни пайтда, «Соғлом бола йили»нинг мақсад ва вазифаларидан келиб чиққан ҳолда, фарзандларимизда, айниқса, қиз болалар ўртасида жисмоний тарбия ва спортга меҳр уйғотиш, соғлом турмуш тарзини тарғиб қилиш бўйича аниқ тадбирларни белгилаб, амалга оширишимиз лозим.

Тўртинчидан, ҳаммамизга аёнки, фарзандларимизни, янги авлодни соғлом ва баркамол қилиб вояга етказиш, бу мақсадга эришиш, ҳеч шубҳасиз, давлатимиз, жамиятимизнинг эътибор марказида туриши, олиб бораётган сиёсатимизнинг устувор йўналиши бўлиб қолиши шарт.

Шу мақсадда бу масалага дахлдор ва мутасадди бўлган қайси соҳа, қайси жараёни олмайлик, уларнинг барчасини ривожлантириш, янги, замонавий босқичга кўтаришда давлатнинг роли катта экани ҳеч кимга сир эмас.

Шуни ҳисобга олган ҳолда, «Соғлом бола йили» дастури таркибида, аввало, йиллик режаларни белгилаб олиб, турли соҳа ва тармоқлар, айниқса, ижтимоий соҳаларга тааллуқли масалаларни ечиш учун ажратиладиган маблағ бўладими, бугунги кунда замоннинг ўзи талаб қилаётган

шароитларни тугдириб бериш бўладими – буларнинг барчасига эътиборни янада кучайтиришимиз зарурлиги ўз-ўзидан равшан, албатта.

Шу билан бирга, бу масала бўйича жаҳон миқёсидаги илғор, тараққий топган давлатларнинг тажрибасини ўрганиш ва юртимизда жорий этиш алоҳида аҳамият касб этади.

Бешинчидан, соғлом бола тарбиясида маҳалла ва ижтимоий тузилмаларнинг катта ўрни ва таъсири борлиги ҳақида, ўйлайманки, ортиқча гапиришнинг ҳожати йўқ. Халқимизнинг «Бир болага етти маҳалла ҳам ота, ҳам она» деган мақолида албатта чуқур маъно мужассам.

Шу нуқтаи назардан қараганда, маҳалла оқсоқоллари, диний маърифат ва маънавий-ахлоқий тарбия масалалари бўйича маслаҳатчилар, маҳалла посбонларининг жамиятимиз ҳаётида тинчлик ва осойишталик, ўзаро ҳурмат ва ҳамжиҳатлик, ҳушёрлик ва огоҳлик муҳитини мустаҳкамлашдаги масъулияти янада ортади.

Айниқса, киз болаларни тарбиялаш, уларнинг замонавий билим ва касб-хунарларни эгаллашига ёрдам бериш, эрта никоҳларнинг, оилавий низоларнинг олдини олиш, урф-одат ва маросимларни ихчам ва тартибли ўтказиш каби вазифаларни ҳал қилишда биз кўпни кўрган, тажрибали маҳалла фаолларига таянамиз.

Шахсан мен улардан кўп нарсга кутаман. Нега деганда, менинг энг катта маслаҳатчим, таянчим ва суянчим – маҳалла, десам, ҳеч қандай хато бўлмайди.

Ўғил-қизларимизни турли тўгаракларга жалб этиш, кам таъминланган оилаларга моддий ва маънавий ёрдам кўрсатиш, ўз ҳудудида тадбиркорликни ривожлантириш ва яна бошқа масалалар бўйича маҳалла фаолиятини кучайтириш, уларга янги ваколат ва имкониятлар бериш лозим.

Ўз-ўзидан равшанки, юкорида баён этилган барча устувор вазифаларни амалга ошириш учун мавжуд норматив-хукукий базани янада такомиллаштириш талаб этилади.

Қадрли ва муҳтарам ватандошлар!

«Соғлом бола йили»нинг асосий мақсад ва вазифалари ҳақида гапирар эканмиз, халқимиз ўртасида кенг тарқалган **«Фарзандлари соғлом юрт қудратли бўлур, қудратли элнинг фарзандлари соғлом бўлур»** деган хикматли иборани яна бир бор эсга олишимиз ўринли бўлади, деб ўйлайман.

Бизнинг мана шу қисқа – йигирма икки йиллик янги тарихимизда мустақилликка эришиш, миллий давлатчилигимиз, эртанги кунимизни қуришда, юртимизни турли бало-қазолардан асрашда, Ўзбекистонимизнинг ривожланган демократик давлатлар қаторига кириши, жаҳон майдонида муносиб обрў топишида энг асосий омиллар нима деб сўраса, мен, бошқа мезонларни инкор этмаган ҳолда, бир фикрни алоҳида таъкидлаб айтган бўлардим: бу йўлдаги энг муҳим омил – бу ҳам жисмоний, ҳам маънавий жиҳатдан соғлом, ҳеч кимдан кам бўлмасдан, бошини баланд кўтариб яшайдиган, Ватанимизнинг тақдири ва келажаги учун масъулиятни ўз зиммасига олишга, халқимиз интилаётган келажаги буюк давлатни барпо этишга қодир бўлган баркамол авлодимиз, десам, айти ҳақиқатни айтган бўламан.

Ана шу ҳақиқатни эл-юртимиз чуқур англаб, юрагидан, қалбидан ўтказиб, кенг қўллаб-қувватлаётгани бугунги кунда ўз ҳосили ва натижасини бераётгани ва буни бутун дунё тан олаётгани, бизга ҳавас билан қараётгани ҳеч кимга сир эмас.

Биз таянчимиз ва суянчимиз, ғуруримиз ва ифтихоримиз бўлмиш болаларимизга, фарзандларимизга

ишонч билан, ҳурмат-эътибор билан қарашни келажакимизга бўлган ишонч, миллатимизга, халқимизга бўлган ҳурмат-эҳтиром ифодаси, деб биламиз.

Мен ишонаман – бугун сизлар билан бирга белгилаб олган, «Соғлом бола йили» дастури деган ном билан амалга оширадиган барча режа ва вазифаларимиз ҳам ана шу эзгу мақсадга хизмат қилади.

Сиз, азизларимни Конституция байрами билан яна бир бор табриклаб, барчангизга сиҳат-саломатлик, куч-ғайрат, хонадонларингизга файзу барака тилайман.

Каримов, Ислом Абдуганиевич.

К 25 Амалга ошираётган ислохотларимизни янада чуқурлаштириш ва фуқаролик жамияти қуриш – ёруғ келажагимизнинг асосий омилидир. Ўзбекистон Республикаси Конституциясининг 21 йиллигига бағишланган тантанали маросимдаги маъруза. 2013 йил 7 декабрь/И.А. Каримов. – Т.: «Ўзбекистон», 2013. – 48 б.

ISBN 978-9943-01-991-1

УЎК: 323.1(575.1)

КБК 66.3(5Ў)

Расмий нашр

Ислом Абдуганиевич Каримов

**АМАЛГА ОШИРАЁТГАН
ИСЛОХОТЛАРИМИЗНИ
ЯНАДА ЧУҚУРЛАШТИРИШ ВА
ФУҚАРОЛИК ЖАМИЯТИ ҚУРИШ –
ЁРУҒ КЕЛАЖАГИМИЗНИНГ
АСОСИЙ ОМИЛИДИР**

*Ўзбекистон Республикаси
Конституциясининг 21 йиллигига
бағишланган тантанали маросимдаги маъруза*

2013 йил 7 декабрь

Нашр учун масъул *Г. Азизова*
Бадий муҳаррир *Ҳ. Меҳмонов*
Техник муҳаррир *Т. Харитонова*
Кичик муҳаррир *Д. Холматова*
Мусаххих *Э. Қурбонов*
Компьютерда тайёрловчи *Г. Қулназарова*

Нашриёт лицензияси АИ 158. 14.08.09.
Босишга 2013 йил 13 декабрда рухсат этилди. Офсет қоғози.
Бичими 60х90¹₁₆, «Таймс» гарнитурда офсет босма усулида босилди.
Шартли босма табоғи 3,0. Нашр табоғи 2,26. Нухаси 45000.
Буюртма № 13-411.

Ўзбекистон Матбуот ва ахборот агентлигининг
«Ўзбекистон» нашриёт-матбаа ижодий уйи.
100129, Тошкент, Навоий кўчаси, 30.

e-mail: uzbekistan@iptd-uzbekistan.uz
www.iptd-uzbekistan.uz